

De aanleg van station Vijzelstraat in de Noord/Zuidlijn. FOTO MAARTEN HARTMAN

Exit uit coronasteun alleen via stimuleren productiviteit

Subsidiëring van ondernemingen houdt de innovatie tegen. Voorkom dat bedrijven afwachtend naar de overheid gaan kijken, betoogt *Arnoud Boot*.

De kabinetsformatie verloopt langzaam, maar zorgwekkender is dat verkeerd beleid dreigt. De overheid moet Nederland „uit de crisis investeren” is het mantra van het demissionaire kabinet. Maar Nederland kent geen structurele werkloosheid. Integendeel, binnen de kortste keren hebben we weer een oververhitte arbeidsmarkt. De enige oplossing hiervoor is productiviteitsgroei, en laat die nou al decennia achterblijven.

Het exitbeleid van de corona-ondersteuningsmaatregelen voor bedrijven moet gericht zijn op dynamiek en vernieuwing, en investeren in mensen en kennis, alleen dan zal de productiviteit stijgen. En pas op met een te actieve rol voor de overheid. Bedrijven stellen zich daar op in, en doen een stap achteruit, of gaan louter op zoek naar subsidies.

Dit is precies wat Wouter Bos als huidi-

ge bestuurder van Invest-NL - een investeringsfonds van de overheid - bedoelde toen hij bij de presentatie van het jaarverslag eind vorige maand uitlegde dat bedrijven Invest-NL maar lastig vinden. Invest-NL moet een rendement maken en mag de markt niet verstoren terwijl het laatste speeltje van de overheid, het meer dan tien keer grotere Nationaal Groeifonds, ook wel ‘Wobke-Wiebesfonds’ genoemd, gratis geld uitdeelt (lees: subsidies).

Het grote probleem is dat de overheid niet kan weten waar ze geld in moet stoppen, tenzij het uiteraard belangrijke publieke zaken betreft die ons allemaal aangaan zoals gezondheidszorg, onderwijs, sociale voorzieningen en andere essentiële maatschappelijke voorzieningen.

Uiteraard sluit dat overheidsinvesteringen niet uit, maar dan wel als aanjager van private investeringen in plaats van een vervanging ervan.

Met herstelbeleid suggereert het kabinet meer. Met mooie doelen zoals ‘energietransitie’ en ‘duurzaamheid bevorderen’ worden allerlei suggesties gedaan voor overheidsinvesteringen. En hier begint het probleem. Marktkrachten moeten gemobiliseerd worden. Bedrijven moeten zelf aan de slag. Het grote gevaar is een soort *chicken game* tussen overheid en bedrijfsleven.

Er is geen enkele reden om ons ‘uit de crisis te investeren’

Een simpel voorbeeld. Bedrijven zouden er zomaar belang bij kunnen hebben om hun duurzaamheids-verantwoordelijkheden af te schuiven op de overheid. Bedrijven zien dat de schatkist openstaat, en Nederland moet de klimaatdoelen halen die zijn afgesproken in Parijs. Dus bedrijven wachten af want vroeg of

laat betaalt de overheid wel, immers de klimaatdoelen moeten worden behaald. Dit is zonnebloemkapitalisme in optima forma: als een zonnebloem richten bedrijven zich op steun van de overheid. Zo wordt de dynamiek in de economie ondermijnd.

Gelukkig heeft Wouter Bos met zijn Invest-NL zelfbeheersing getoond. En dat kon omdat dit fonds relatief klein is met een totaal vermogen van ‘slechts’ 1,5 miljard. Daardoor is Invest-NL weinig gevoelig voor lobby. Voor de Shells van deze wereld is dat bedrag slechts peanuts. En dus bleef de politieke druk op Invest-NL beperkt; ja, die druk wordt meestal gemobiliseerd door grote bedrijven.

De ambtenaren van Financiën en het CPB hadden overigens al lang in de gaten dat het Wobke-Wiebes-fonds geen goed idee was. Het was een politiek project van de naamgevers, Wobke Hoekstra (CDA) en Eric Wiebes (VVD) mede geïnspireerd door zware lobby’s vanuit de werkgeversorganisatie VNO-NCW.

De ambtenaren bouwden echter een cruciale zeef in dit fonds. Het CPB zou alle ingediende investeringsvoorstellen beoordelen. En dat heeft geholpen. Het CPB heeft heel nuchter gekeken naar nu en noodzaak. Meer onderzoeksgelden zijn beschikbaar gekomen, en middelen voor investeringen in publieke infrastructuur, bijvoorbeeld digitalisering van het onderwijs, en het doortrekken van de Amsterdamse Noord/Zuidlijn (wat toch al de bedoeling was). Dergelijke investeringen passen bij de overheid. Het is alleen vreemd dat die nu via de omweg van een fonds lopen.

Terug naar de kabinetsformatie. Met een binnenkort weer oververhitte arbeidsmarkt is er geen enkele reden om ons „uit de crisis te investeren”. Inzetten op productiviteitsstijgingen helpt. Dat zijn investeringen in onderwijs en onderzoek, legitieme bestedingen voor de overheid. En die maken de capaciteit van de economie groter.

De duurzaamheidsopgave vraagt ongetwijfeld een regie-rol van de overheid, maar geef die vorm op een manier dat ondernemingen hun verantwoordelijkheid nemen.

Ga niet zelf ondernemen, hoe attractief dat ook klinkt. De naam van de Italiaanse econoom Mariana Mazzucato, groot voorvechtster van een ‘ondernemende overheid’, valt te vaak bij het ministerie van Economische Zaken.

Dit zijn momenten om terug te kijken in de geschiedenis. Probeer de waan van de dag te keren. Ondernemende overheid? Kom op, dat kan de overheid helemaal niet. Ga terug naar de grote economen van vorige eeuw, de weer vaak geprezen John Maynard Keynes en zijn tegenhanger, minder bekend, en meestal geassocieerd met naïef marktdenken, Frederich Hayek. Maar voor het begrijpen van de tekortkomingen van de overheid, een must.

En als u toch bezig bent, lees dan ook even over Hayeks landgenoot, Joseph Schumpeter, de man van de ‘creatieve destructie’, dat klinkt nogal drastisch maar zijn inzicht was dat het subsidiëren van het bestaande, vernieuwing tegenhoudt, en daarmee een aanslag is op productiviteit. Hij is de man van privaat ondernemerschap, en dat is wat we nodig hebben om onze klimaatambities te halen.

Maar houd evenwicht, ga niet selectief shoppen in het economisch gedachtengoed. In de jaren negentig wisten beleidsmakers van geen ophouden om marktwerking de ruimte te geven, nu zou de overheid zelf in van alles en nog wat moeten investeren. Private verantwoordelijkheden, en juist die van bedrijven, worden hierdoor ondermijnd. Voorkom dat bedrijven afwachtend naar de overheid kunnen kijken.

Arnoud Boot is raadslid van de WRR en hoogleeraar economie aan de Universiteit van Amsterdam.